

4. Кононенко В. В., Лапшин С. А., Пилипенко Т. І. Державно-громадське управління освітою в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1548>.

5. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. Затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.

6. Томкіна О. О. Принцип партнерства у відносинах між інститутами громадянського суспільства і держави: конституційно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 6. С 62-65.

Дальянська В. Ю.,
здобувачка вищої освіти СВО бакалавра спеціальності 081 Право історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка

Науковий керівник:
Рудницька О. П.,
кандидат юридичних наук, завідувач кафедри права та публічного управління Житомирського державного університету імені Івана Франка, керівник Центру дослідження прав людини

РОЛЬ ПРОФСПЛОК У ЗАХИСТІ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ

Відповідно до частини 3 статті 36 Конституції України громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів [1].

Правовий статус професійних спілок визначається Конституцією України, Кодексом законів про працю України, Законом України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", Законом України "Про об'єднання громадян" та ін. нормативно-правові акти.

Основним завданням профспілок є захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів. І хоча профспілки можуть вступати у

відносини, що регулюються різними галузями права (конституційним, адміністративним, цивільним, соціального забезпечення та ін.), визначальними все ж є соціально-трудова відносини, які регулюються трудовим правом [2; с. 88]. Саме трудове законодавство забезпечує правове регулювання переважної більшості прав і обов'язків профспілок, що дає змогу вважати їх учасниками трудових відносин.

Стаття 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» визначає термін «професійна спілка (профспілка)»: це добровільна неприбуткова громадська організація, яка об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за характером їх професійна (трудова) діяльність (навчання) [3]. Цей закон поділяє профспілки відповідно до статуту на первинні, місцеві, регіональні, обласні, республіканські, всеукраїнські.

Досліджено, що Конституція України та Закон «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» визначають правосуб'єктність профспілок. Разом з тим КЗпП України поряд із правосуб'єктністю профспілок окремо визначає право на участь у трудових відносинах виборних органів первинних профспілкових організацій (профспілкових представників).

Водночас у трудових правовідносинах вони мають право представляти інтереси працівників безпосередньо від їх імені, а не від імені профспілки. Проте профспілки та їх об'єднання слід визнавати суб'єктами правовідносин, а не виборними органами первинної профспілкової організації [2; с. 90]. Як виборні органи вони лише представляють інтереси первинних профспілок. Такий висновок прямо випливає із ст. 246 КЗпП, в якій зазначено, що «первинні профспілкові організації здійснюють свої повноваження через створені відповідно до статуту (положення) виборні органи, а в організаціях, де виборні органи не створені, — через представницьку профспілку».

Виокремлюють більш широкий спектр функцій профспілок: охоронну, виробничо-господарську, культурно-освітню, організаційну [4; с. 48].

Щодо виробничо-господарської функції, то її реалізація профспілками сьогодні втратила пріоритет, вона мала велике значення в умовах планової

економіки, коли діяльність профспілок була спрямована насамперед на підвищення ефективності виробництва та виконання державних завдань. Навіть якщо цю функцію можна розглядати крізь призму безробіття населення, у цьому випадку вона набуває досить важливого значення, оскільки розвиток внутрішнього виробництва забезпечує продуктивну зайнятість населення, боротьбу з безробіттям і захист його членів. з цього одне з головних завдань профспілок.

Більшість дослідників акцентують увагу на тому, що основними функціями профспілок є захисна та представницька [5, С. 10; 6, с. 735; 7, с. 75]. Проте така класифікація функцій профспілок є досить умовною, оскільки під функцією можна розуміти одну або декілька взаємопов'язаних сфер діяльності [8; с. 103].

Охоронну функцію можна охарактеризувати як основну діяльність профспілок, яка проявляється у захисті соціально-трудоваих прав найманих працівників. Сам процес реалізації захисної функції включає запобігання порушенням трудових прав працівників; а відновлення прав, які вже були порушені, відбувається на всіх рівнях правового регулювання праці: при створенні норм трудового права, застосуванні цих норм, профспілковому контролю за дотриманням норм трудового права та охорони праці [7; с. 75].

Однією з форм захисної функції є профспілковий контроль. Профспілковий контроль включає виконання колективних договорів і угод та дотримання правових норм у сфері зайнятості, праці та охорони праці [9; с. 83]. У радянські часи профспілки мали більше повноважень у цій сфері, але це було пов'язано з тим, що вони виконували державні функції. В незалежній Україні профспілки є громадськими організаціями, а тому здійснюють громадський контроль.

Представницька функція полягає в представництві профспілками інтересів працівників в державних органах, органах місцевого самоврядування, перед роботодавцями. Однією з основних форм його реалізації є ведення колективних переговорів, укладання колективних договорів і угод тощо. Ця профспілкова діяльність, як правило, спрямована на надання працівникам більшого обсягу пільг і гарантій порівняно з чинним законодавством.

Прозорості, відкритості та публічності, як основні принципи діяльності громадських організацій, закріплені також у ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання». Зазначена стаття передбачає, що громадські об'єднання інформують громадськість про свої мету (цілі) та діяльність. Стаття 2 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» встановлює, що профспілки мають забезпечувати доступ до інформації лише про статутні та програмні документи та не повинні оприлюднювати відомості про джерела фінансування і витрати. Водночас слід зазначити, що ці дані також є загальнодоступними для членів профспілок.

Функції профспілкової організації (представницька, захисна) здійснюються відповідно до поставленої мети та завдань, а також з урахуванням основних принципів: законності та гласності.

У питаннях індивідуальних трудових прав та інтересів працівників профспілки представляють і захищають своїх членів у порядку, визначеному правовими актами та статутами. Участь профспілки у створенні, зміні та припиненні індивідуальних трудових відносин у випадках, встановлених законом, є необхідністю. Адже це дає змогу уникнути зловживань з боку роботодавця по відношенню до конкретного працівника при укладенні, зміні та розірванні трудового договору.

Профспілки можуть брати участь у здійсненні правового регулювання трудових відносин шляхом внесення суб'єктам законодавчої ініціативи та відповідним органам державної влади пропозицій щодо прийняття чи внесення змін до законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються соціально-трудої сфери. .

Отже, здійснюючи свої повноваження в колективних та індивідуальних трудових правовідносинах та здійснюючи нагляд за додержанням норм законодавства про працю, профспілки керуються насамперед основною метою своєї діяльності — представництвом і захистом праці, соціально-економічних прав та інтересів працівників.

Список використаних джерел:

1. Нариси історії професійних спілок України. Гол. ред. О. М. Стоян; керівник автор. колективу О.П. Реєнт. К. Федерація профспілок України, 2012. 732 с.
2. Трудове право України: Академічний курс: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Буряк, З.Я. Козак та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2020. 536 с.
3. Трудове право України: Навч. посібник. В.В. Бонтлаб, К.М. Біда, В.Л. Костюк, Я.М. Сімутіна та ін. Заг. ред. В. Л. Костюка. К. Видавництво "Промінь", 2018. 280 с.
4. Кодекс законів про працю України: затв. Законом України від 10 грудня 1971 р.: за станом на 25 червня 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Лисяк О.І. Правові форми участі профспілок у регулюванні трудових правовідносин: Автореферат дис. канд. юридичних наук. Харків, 2019. 19 с.
6. Цесарський Ф.А. Поняття та сфера застосування профспілкового контролю. Трудове право України: сучасний стан та перспективи: Матеріали науково-практичної конференції; м. Сімферополь, 22-24 травня 2008 року / За ред. проф. В.С. Венедіктова. Сімферополь: Українська асоціація фахівців трудового права, Кримський юридичний інститут, 2008. с.80-84.
7. Конвенція Міжнародної організації праці №87 про свободу асоціації та захист права на організацію: прийнята Генеральною конференцією МОП 9 липня 1948 року; ратифікована Україною 11 серпня 1956 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
9. Коментар до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності". За ред. О. М. Стояна. К.: "ПРОФІНФОРМ" ФПУ, 2000. 162 с.

Каленюк В. О.,
здобувач вищої освіти СВО магістра
навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Чорнобильська катастрофа – найтяжча за всю історію людства техногенна катастрофа. Її масштаби добре відомі як вченим, так і політикам усього світу. Ця жахлива катастрофа призвела до забруднення більш як 145 тисяч кв. км території України та сусідніх країн. Сотні тисяч людей зазнали негативного впливу радіоактивного випромінювання. Ця катастрофа по характеру, масштабах та негативних наслідках не має аналогів у світі. Саме тому у ст. 16 Конституції України Чорнобильську катастрофу визначено як катастрофу планетарного масштабу, а збереження генофонду українського народу – як обов’язок держави[1,14]. Внаслідок катастрофи на ЧАЕС постраждало біля 5 мільйонів людей, які на сьогодні мають проблеми у реалізації законодавства про соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та їх соціальний захист потребує глибокого і всебічного врахування нових факторів, що виникли в сучасних економічних умовах.

Сьогодні однією з найвагомішою за кількістю пільг є категорія громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Чисельність осіб, які мають статус постраждалих та мають право на пільги, складає 1 718,1 тис., з них: 181,1 тис. – учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, з них 55,6 тис. – особи з інвалідністю; 1 534,8 тис. – потерпілі від Чорнобильської катастрофи, з них 48,9 тис. – особи з інвалідністю та 322,8 тис. – діти[2,225]. Для підвищення рівня соціального захисту людей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, з державного бюджету фінансуються відповідні програми. Зазначається, що станом на 1 січня 2021 року серед цієї кількості постраждалих 181 149 - учасники